

فصلنامه علمی اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، مقاله علمی پژوهشی
سال هجدهم، شماره دوم (پیاپی ۴۰)، تابستان ۱۴۰۳، صص. ۱-۳۵

شایستگی‌های رئیس جمهور الگو، مورد مطالعه: شهید آیت‌الله رئیسی

میثم لطیفی -

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۷
مقاله برای اصلاح به مدت ۴۰ روز نزد نویسنده (گان) بوده است.

10.30497/SMT.2025.247891.3644

چکیده

این پژوهش با هدف فهم شایستگی‌های رئیس جمهور الگو به روش کیفی و موردکاوانه و بر اساس منش و رفتار رئیس جمهور دولت سیزدهم که به تعبیر رهبر انقلاب اسلامی یک شخصیت الگو در جایگاه ریاست جمهوری است صورت گرفته است. بدین منظور از همه اعضای هیئت دولت سیزدهم خواسته شد درباره ویژگی‌های رئیس جمهور شهید اظهار نظر کنند که ۳۰ نفر پاسخ مکتوب دادند. پاسخ‌ها به همراه بیانات مقام معظم رهبری با روش تحلیل مضمون، دسته‌بندی و مقوله‌بندی شد. بر اساس یافته‌های تحقیق ۱۱۹ مضمون اولیه، ۴۹ مضمون سازماندهنده و ۱۴ مضمون اصلی شامل ایمان به خدا و توسل به اهل بیت، ایمان به رهبری و ولایت‌مداری، ایمان به راهبردها و آرمان‌های انقلاب، ایمان به مردم و ظرفیت‌های داخلی، اخلاق و منش متعالی، مواسات و ساده‌زیستی، سیادت در سیاست، دانش‌کشورداری و حکمت، مدیریت جهادی، تحول‌گرایی و نگاه راهبردی، انسجام‌بخشی و وحدت‌آفرینی، دیپلماسی هوشمندانه و انقلابی، نیروسازی و جوان‌گرایی و قدرت‌تبيين و صداقت رسانه‌ای به‌عنوان شایستگی اصلی رئیس جمهور تراز شناسایی شدند. یافته‌ها نشان می‌دهد که الگوی شایستگی رئیس جمهور در جمهوری اسلامی ایران تلفیقی از توانمندی‌های تخصصی و مدیریتی، به همراه مردم‌داری و تعهد دینی، اخلاقی و انقلابی است. این الگو در مقایسه با مدل‌های بین‌المللی، توجه ویژه‌ای به ابعاد ارزشی و آرمانی دارد و می‌تواند مبنای تدوین چارچوب‌های بومی ارزیابی و تربیت مدیران عالی‌رتبه کشور قرار گیرد.

واژگان کلیدی

مدیریت سیاسی؛ شایستگی‌های رئیس جمهور؛ مدیریت منابع انسانی؛ شهید رئیسی؛ شایستگی‌های مدیران.

- دانشیار گروه مدیریت منابع انسانی، دانشکده معارف اسلامی و مدیریت، دانشگاه امام صادق علیه السلام، تهران، ایران.

latifi@isu.ac.ir

id 0000-0001-8158-1123

مقدمه

بر اساس فصل نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که به موضوع رئیس‌جمهور و وزرا می‌پردازد و با توجه به اصل ۱۱۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رئیس‌جمهور عالی‌ترین مقام رسمی کشور پس از رهبری است که مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود به عهده دارد. همچنین در اصل ۱۱۵ قانون اساسی بیان شده است که رئیس‌جمهور از میان رجال مذهبی و سیاسی که ایرانی‌الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حُسن سابقه و امانت و تقوی، مؤمن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور انتخاب گردد.

در اجرای اصول مذکور در قانون اساسی، قانون انتخابات ریاست‌جمهوری اسلامی ایران مشتمل بر ۹۴ ماده در تاریخ پنجم تیرماه ۱۳۶۴ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. این قانون در سال‌های بعد اصلاحات مختلفی داشت که آخرین اصلاحات و الحاقات آن در سال ۱۳۹۱ انجام شد. در حال حاضر نیز، اصلاح برخی مواد قانون مذکور در حال بررسی در مجلس شورای اسلامی است. بر اساس ماده ۳۵ قانون مذکور، شرایط رئیس‌جمهور عیناً مطابق اصل ۱۱۵ قانون اساسی تکرار شده است و در ماده ۵۷ قانون مذکور، رسیدگی به صلاحیت داوطلبان ریاست‌جمهوری به شورای نگهبان واگذار شده است. این تکرار در حالی است که فارغ از دیدگاه اکثریت که به حصری بودن شرایط مذکور در اصل ۱۱۵ قانون اساسی قائل‌اند برخی معتقدند مجلس شورای اسلامی می‌تواند در تفصیل یا تبیین شرایط ریاست‌جمهوری ورود کند و موارد مذکور در قانون اساسی جنبه تمثیلی قلمداد دارد (باقری خوزانی، عطریان و مسعود، ۱۴۰۰).

در عین حال در یازدهمین انتخابات ریاست‌جمهوری و در سال ۱۳۹۱، شورای محترم نگهبان قانون اساسی طی نامه‌ای به انجمن مدیریت دولتی ایران که به تازگی تاسیس شده بود درخواست کرد مفهوم مدیر و مدبر بودن که در اصل ۱۱۵ قانون اساسی برای انتخاب رئیس‌جمهور ذکر شده است را تعریف و تدقیق کند. طی چند جلسه بحث و بررسی در هیئت مدیره و با حضور بزرگان دانش مدیریت، چهار وظیفه برنامه‌ریزی، سازماندهی، رهبری و کنترل به‌عنوان مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده مفهوم مدیر به شورای نگهبان قانون اساسی اعلام شد. به نظر می‌رسید این جواب، از عینیت و سنجش‌پذیری فاصله داشت

و بر اساس گفته یکی از اعضای محترم شورای نگهبان آن گونه که باید و شاید نتوانست به شورا در انتخاب‌هایش کمک کند. از همان زمان این موضوع مطرح شد که اگر قرار باشد به صورت مصداقی و عینی شاخص‌هایی برای انتخاب رئیس‌جمهور ارائه شود تا هم شورای محترم نگهبان در تطبیق با قانون اساسی و هم مردم در بررسی‌ها و انتخاب‌های خود و هم مجلس در تدوین قوانین انتخابات به آن مراجعه کنند، چه شاخص‌هایی می‌توان برای صلاحیت و شایستگی‌های رئیس‌جمهور برشمرد؟ البته شورای نگهبان درباره معیارها و شرایط انتخابات ریاست‌جمهوری و در اجرای جز ۵ بند ۱۰ سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مقام معظم رهبری «مدظله‌العالی» که «تعریف و اعلام معیارها و شرایط لازم برای تشخیص رجل سیاسی، مذهبی و مدیر و مدبر بودن نامزدهای ریاست‌جمهوری» را بر عهده شورای نگهبان قرار داده است و با عنایت به بند ۹ اصل ۱۱۰ و اصل ۱۱۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تعاریف، معیارها و شرایط مذکور را با ۱۲ شاخص در تاریخ بیست دی ۱۳۹۶ تصویب و پس از اصلاح در جلسه هشتم اردیبهشت ماه ۱۴۰۰ در یازدهم همان ماه به وزارت کشور ابلاغ کرد.

در هر صورت برای غنابخشی به معیارهای انتخاب رئیس‌جمهور بر اساس اصل ۱۱۵ قانون اساسی، راه‌های متعددی وجود دارد؛ بررسی پیشینه و مطالعه تطبیقی معیارهای داوطلبان ریاست‌جمهوری (رنجبر، ۱۳۸۳)، بررسی و تحلیل حقوقی اصول ۱۱۳ تا ۱۴۲ قانون اساسی که در آن به وظایف و اختیارات رئیس‌جمهور، وزرا و هیئت وزیران پرداخته شده (رستمی و موسی‌پور، ۱۳۹۰) و بررسی مدیریتی معیارهای داوطلبان ریاست‌جمهوری بر اساس مدل‌های شایستگی مدیریتی (دانایی‌فرد، ۱۳۹۶) از این قبیل هستند. اما در این مقاله با رویکردی بدیع و متفاوت از رویکردهای قیاسی به موضوع نگریسته شده است؛ بر اساس تجربه زیسته و موردنگاری مقاماتی که در هیئت دولت مستقیماً با رئیس‌جمهور همکاری داشته‌اند. رئیس‌جمهوری که از نظر رهبر انقلاب یک الگو است (بیانات ۱۷ تیر ۱۴۰۳) و می‌توان به روش استقرائی، شایستگی‌های او را احصا و در تطبیق با صلاحیت‌های مصرح در قانون اساسی، فهمی عمیق‌تر، عینی‌تر و عملیاتی‌تر از شایستگی‌های رئیس‌جمهور را مشخص کرد. در هر صورت این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه است، محدود بودن به یک رئیس‌جمهور و نه همه روسای

جمهور گذشته، محدود بودن به اعضای هیئت دولت و نه همه کسانی که با رئیس جمهور همکاری داشته‌اند و محدود بودن به دوره سه ساله ریاست جمهوری و نه همه دوران مدیریت آیت الله شهید رئیسی. به نظر می‌رسد علیرغم محدودیت‌های پژوهش، یافته‌های این تحقیق می‌تواند مبنای پژوهش‌های گسترده‌تر آکادمیک بعدی و تصمیم‌گیری‌های دقیق‌تر در شورای محترم نگهبان، مجلس شورای اسلامی و حتی مردم شریف ایران در انتخابات‌های ریاست جمهوری پیش رو باشد.

۱. پیشینه پژوهش

شایستگی^۱ مفهومی است که برای اولین بار توسط مک کللند^۲ (۱۹۷۳) در مقابل مفهوم تک‌بعدی هوش مطرح شد. وی با تأکید بر اینکه معیار هوش به تنهایی قابلیت افراد برای انجام کار را تعیین نمی‌کند از مفهوم چندبعدی و گسترده‌تری به نام شایستگی استفاده کرد. پس از او بسیاری به این موضوع پرداختند و تعاریف متعددی از آن ارائه شده است.

جدول (۱): مروری اجمالی به تعاریف شایستگی

نویسنده	سال	معنا و تعریف
مک کللند	۱۹۷۳	شایستگی‌ها به‌عنوان مؤلفه‌های کلیدی عملکرد مرتبط با «دسته‌بندی نتایج زندگی». آنها را می‌توان به‌عنوان هر نوع ویژگی روانی یا رفتاری مرتبط با موفقیت در زندگی یک فرد تفسیر کرد.
بویاتزیس	۱۹۸۲ و ۲۰۰۸	شایستگی‌ها ویژگی‌های زیربنایی هستند که به‌طور علی با عملکرد شغلی افراد مرتبط هستند. آنها را می‌توان در بزرگسالی آموزش داد.
اسپنسر و اسپنسر	۱۹۹۳	شایستگی‌ها عبارت‌اند از انگیزه‌ها، ویژگی‌ها، خودپنداره‌ها، نگرش‌ها یا ارزش‌ها، دانش محتوا، یا مهارت‌های شناختی یا رفتاری - هر ویژگی فردی که می‌تواند به‌طور قابل اعتماد اندازه‌گیری یا شمارش شود و نشان داده شود که به‌طور قابل توجهی بین فرد برتر و متوسط یا مؤثر و ناکارآمد تمایز قائل می‌شود.
بیچ و ویلسون	۱۹۹۴	شایستگی‌ها را می‌توان به‌عنوان مهارت‌ها، توانایی‌ها و ویژگی‌های شخصی مورد نیاز یک مدیر «موفق» یا «برتر»

نویسنده	سال	معنا و تعریف
		تعریف کرد. باین‌حال، این تعریف بر هر دو قابلیت آشکار (مثلاً دانش و مهارت) و ضمنی (مثلاً ویژگی‌های شخصی) قابل تشخیص و آزمایش پذیر تأکید دارد.
پری	۱۹۹۶	شایستگی‌ها مجموعه‌ای از دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های مرتبط هستند که مؤلفه‌ای کلیدی از نقش و مسئولیت شغلی یک فرد را نشان می‌دهند که با عملکرد در یک شغل مرتبط است و می‌توان آن را با استانداردهای تثبیت‌شده اندازه‌گیری کرد و آن را از طریق آموزش و توسعه تقویت کرد.
چانگ و لو	۲۰۰۷	شایستگی‌ها مهارت‌ها، دانش و قابلیت‌هایی هستند که افراد باید هنگام انجام وظایف محوله یا دستیابی به اهداف از آن برخوردار باشند.
دراگانیدیس و منتزاس	۲۰۰۶	شایستگی‌ها آن دسته از مهارت‌ها و رفتارهای مستقیم و غیرمستقیم هستند که به افراد اجازه می‌دهند وظایف داده شده یا نقش‌های محول شده را به‌طور مؤثر انجام دهند.
اچی و اورث	۱۹۹۹	شایستگی‌ها به مجموعه‌ای از ابعاد عملکرد قابل مشاهده، از جمله دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای فردی، و نیز تیم، فرایند و قابلیت‌های سازمانی جمعی اشاره دارد که با عملکرد بالا مرتبط است و مزیت رقابتی پایدار را برای سازمان فراهم می‌کند. (ص. ۲۱۶).

منبع: (ونگ، ۲۰۲۰)

بویاتزیس^۳ (۱۹۸۲) شایستگی را به‌عنوان «ویژگی زیربنایی فرد که منجر به عملکرد مؤثر و برتر در یک شغل می‌شود» تعریف کرد. او همچنین تأکید داشت که ایجاد یک زبان مشترک در مدیریت منابع انسانی برای شناسایی و تمایز عملکرد مدیران ضروری است. این دیدگاه به طراحی مدل‌هایی اختصاصی برای شایستگی در بخش عمومی نیز گسترش یافت.

شرودر^۴ (۱۹۸۹) چهار حوزه کلیدی شایستگی مدیریتی را معرفی کرد: شایستگی‌های شناختی، انگیزشی، جهت‌دهنده و عملکردی. این چارچوب به‌ویژه برای مدیران ارشد بخش عمومی که در محیط‌های پویا فعالیت می‌کنند، بسیار مناسب به نظر می‌رسید. به

علاوه مدل‌های شایستگی در بخش عمومی باید توانایی رهبران برای مدیریت تنوع فرهنگی، تطبیق با تغییرات سریع و هدایت تیم‌های پیچیده را نیز پوشش دهند. در این راستا، مطالعات پراهالاد و هامل^۵ (۱۹۸۹) بر شناسایی شایستگی‌های که مزیت رقابتی ایجاد می‌کنند، تأکید داشتند. این شایستگی‌ها در بخش عمومی می‌توانند شامل توانایی‌های استراتژیک و تعهد به اهداف اجتماعی باشند (پراهالاد و هامل، ۱۹۸۹). مطالعات بعدی نشان داد که شایستگی‌های موردنیاز مقامات ارشد در بخش عمومی همچنین شامل مواردی مانند تفکر استراتژیک، توانایی رهبری، تصمیم‌گیری بر اساس شواهد و مدیریت تغییر است (روثول و لیندهام، ۱۹۹۹).

همچنین بویاتزیس (۲۰۰۸)، اسکورکوا^۷ (۲۰۱۶) و پروواژنیک و همکارانش^۸ (۲۰۱۸) تأکید داشتند که توانایی هماهنگی میان سیاست‌های عمومی و اجرای کارآمد آنها، به شدت وابسته به مدل‌های جامع شایستگی است که نیازمند بررسی همه‌جانبه توانایی‌های مدیریتی است. پروواژنیک و همکارانش (۲۰۱۸) با ارائه مدل جامع شایستگی، سه بعد اصلی شایستگی‌های رهبری و مدیریتی را تعریف کردند: توانایی دانشی، مهارت‌های کاربردی، و بلوغ اجتماعی. این رویکرد به ویژه برای بخش عمومی مفید به نظر می‌رسید؛ زیرا بر ارزیابی جامع مدیران برای اطمینان از قابلیت‌های آنان در مدیریت منابع و تعامل با ذی‌نفعان تأکید داشت. این مدل، مبتنی بر ارزیابی جامع بود و تأکید داشت که انتخاب مدیران بر اساس معیارهای ناقص می‌تواند به ناکارآمدی منجر شود. به ویژه، بلوغ اجتماعی به عنوان یکی از ارکان این مدل، به تعامل سازنده و تصمیم‌گیری اخلاقی در محیط‌های پیچیده سیاسی و اجتماعی اشاره داشت.

در همین راستا و به طور خاص در خصوص شایستگی‌های مدیران و رهبران، مطالعات فراوانی صورت گرفته و مدل‌هایی هم وجود دارد که اغلب این مطالعات در قالب خودنوشت‌ها، یا کتاب‌هایی است که به ویژگی‌های رهبران و مدیران پرداخته است. یکی از مطالعات بین‌المللی که به بررسی رفتارهای مدیران و رهبران اثرگذار پرداخته است ۱۰ فضیلت و شایستگی را برای رهبران و مدیران موفق شامل صداقت عمیق، شجاعت اخلاقی، دید اخلاقی، شفقت و مراقبت، انصاف، تعالی معنوی، تفکر خلاقانه،

حساسیت‌های زیبایی‌شناختی، زمان‌بندی خوب و از خودگذشتگی ذکر کرده است (گینی و گرین، ۱۳۹۶، ص. ۱۵-۱۶).

پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهد ویژگی‌هایی مانند داشتن چشم‌انداز روشن، مهارت‌های ارتباطی قوی، توانایی مدیریت مؤثر و قدرت سیاسی نقش بسزایی در افزایش اعتماد عمومی به دولت ایفا می‌کنند (نام و لی، ۲۰۲۱). برخی مطالعات بر نقش شخصیت فردی رؤسای جمهور در شکل‌دهی سبک رهبری آنان تأکید دارند؛ گریبی (۲۰۲۱)، در پژوهشی بر روی دونالد ترامپ، نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی به‌طور مستقیم بر سبک رهبری ریاست جمهوری و در نتیجه بر سیاست‌های اجرایی تأثیرگذار است. این یافته‌ها اهمیت تحلیل شخصیت رؤسای جمهور را در درک تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی برجسته می‌سازد. در مطالعه‌ای دیگر، کیسلینگ، مارتین و یاسار^۱ (۲۰۱۷) به بررسی تأثیر سخنوری و بلاغت رؤسای جمهور آمریکا بر بازارهای مالی و سطح اعتماد عمومی پرداختند. نتایج این تحقیق حاکی از آن بود که نحوه سخنرانی و ارتباط کلامی رؤسای جمهور می‌تواند به عنوان ابزاری برای مدیریت برداشت‌های عمومی و تحکیم مشروعیت سیاسی عمل کند. در نهایت، بورمیکی، مک‌کلور و ریو^۲ (۲۰۲۴) طی مطالعه‌ای، هفت شایستگی کلیدی مورد نیاز رؤسای جمهور را شناسایی کردند که شامل اعتمادسازی، تاب‌آوری، مهارت ارتباطی مؤثر و تعهد به عدالت اجتماعی می‌شود.

از سوی دیگر، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۳ نیز چارچوب‌هایی برای شایستگی‌های رهبری در سطوح عالی بخش دولتی ارائه کرده است. این چارچوب‌ها شامل رهبری مبتنی بر ارزش‌ها، فراگیری، توانایی سرپرستی و همکاری شبکه‌ای می‌شود (۲۰۲۰). در یک مطالعه دیگر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی مهارت‌های لازم برای نوآوری در بخش دولتی را شامل درک کسب‌وکار، مهارت‌های نوآوری و طرز فکرهای تحول‌آفرین معرفی کرده است (۲۰۱۹).

در مطالعات داخلی، حیدریان و همکارانش (۱۴۰۲) در پژوهشی درباره شایستگی‌های مدیران تراز انقلاب اسلامی از دیدگاه مقام معظم رهبری بر ۹ شایستگی؛ آراستگی به فضائل اخلاقی، آزاداندیشی، مسئولیت‌پذیری، مردمی‌بودن، قانون‌گرایی، اقتدار، ساده‌زیستی، تحول‌گرایی و رفتار جهادی به‌عنوان شایستگی‌های اصلی رفتاری مدیران تصریح

کرده‌اند. همچنین دانایی فرد (۱۳۹۶) برای شایستگی‌های رئیس‌جمهور، بر اساس نظریه شایستگی - ظرفیت - عملکرد ۶ دسته شایستگی و ۱۰ زیر شایستگی به صورت زیر ارائه کرده است.

۱. شایستگی‌های مذهبی - دینی: پایبندی به اصل ولایت فقیه، فهم اسلام، درک مبانی حکومت دینی.

۲. شایستگی‌های اخلاقی: متصف به اخلاق اسلامی، پیشینه پاک کاری و مدیریتی.

۳. شایستگی‌های شخصیتی: سلامت جسمی و روحی.

۴. شایستگی‌های سیاسی: رجل سیاسی بودن و تجربه کار در عرصه سیاسی - ملی.

۵. شایستگی‌های مدیریتی: دارا بودن سابقه مدیریتی در عرصه ملی.

۶. شایستگی‌های حرفه‌ای - فنی: داشتن سوابق تحصیلی - علمی و تخصصی.

بررسی‌های پژوهشگر نشان‌دهنده آن است که پژوهش آکادمیک شاهد محور درباره شایستگی‌های رئیس‌جمهور در جمهوری اسلامی ایران صورت نگرفته و آنچه منتشر شده است نوعاً به‌عنوان گزاره‌های تاریخی یا قیاسی اند که نیازمند کار پژوهشی و فراوری است. برای نمونه عسکری راد (۱۳۹۳) در تلاش ارزشمندی به بررسی ابعاد اخلاقی و رفتاری شهید رجایی پرداخته که نیازمند بررسی مدیریتی بیشتری است زیرا محدود به دوره ریاست‌جمهوری کوتاه آن شهید بزرگوار (کمتر از یک ماه) بوده است و امکان تحلیل عمیق آن وجود ندارد.

نکته قابل توجه این که شایستگی غیر از صلاحیت^۴ است؛ صلاحیت به‌عنوان یک پیش‌نیاز بر اساس مدارک رسمی و با هدف تعیین دانش، مهارت و تجربه مورد نیاز برای انجام کار و مسئولیت قبل از ورود به کار از فرد خواسته می‌شود درحالی‌که شایستگی مجموعه‌ای از ویژگی‌هایی بروزیافته در نقش‌ها، وظایف و مسئولیت‌ها است که با نگرش، شخصیت و رفتار فرد مرتبط بوده و ناظر به عملکرد فعلی است. برای مثال دفتر سرمایه انسانی (OPM) دولت آمریکا برای مدیران بخش دولتی خود پنج صلاحیت اصلی رهبری تغییر، رهبری افراد، نتیجه‌محوری، هوش تجاری و ائتلاف‌سازی و بیست و دو معیار ذیل آن را تعیین کرده که به‌عنوان صلاحیت‌های پیش از ورود مدنظر هستند.

۱-۱. صلاحیت و شایستگی رئیس‌جمهور از دیدگاه شورای محترم نگهبان

باتوجه به تمایز صلاحیت و شایستگی می‌توان گفت آنچه در مصوبه ابلاغی شورای محترم نگهبان اردیبهشت ۱۴۰۰ ذکر شده است عمدتاً از جنس صلاحیت و البته در برخی ابعاد ناظر به شایستگی است. چنانکه در ماده یک مصوبه مذکور و در تعریف رجل سیاسی مذهبی و مدیر و مدبر بودن نامزدهای ریاست‌جمهوری موارد زیر ذکر شده‌اند:

۱. رجال مذهبی، رجالی هستند که آگاهی لازم به دین اسلام و مذهب تشیع داشته و تدبیر و تقیدشان به انجام شعائر و مناسک دینی در زندگی فردی و اجتماعی از برجستگی ویژه‌ای برخوردار باشد، به گونه‌ای که در میان مردم به این خصوصیت، شناخته و مشهور باشند.

۲. رجال سیاسی، رجالی هستند که قدرت تحلیل و درک آنها از مسائل و پدیده‌های سیاسی به جهت آگاهی عمیقشان از مسائل سیاسی اجتماعی اعم از داخلی و بین‌المللی و حضورشان در صحنه‌های سیاسی به نحوی باشد که همواره مصالح نظام اسلامی و معیارهای اصیل انقلابی در عملکرد آنها لحاظ شده باشد، به گونه‌ای که در میان مردم به این خصوصیت، شناخته و مشهور باشند.

۳. مدیر، شخصی است برخوردار از شایستگی‌های ذاتی و اکتسابی لازم از نظر دانش و مهارت، شخصیت و نگرش‌های فردی و تجربه که توانایی شناخت و استفاده بهینه از منابع انسانی و مادی در کشور را با رعایت حداکثر بهره‌وری و در راستای مأموریت، رسالت و اهداف کلان نظام و ارزش‌های حاکم بر جامعه داراست و سوابق او حاکی از موفقیت وی در صحنه‌های مدیریتی کلان باشد.

۴. مدبر، شخصی است که از توانایی پیش‌بینی و عاقبت‌اندیشی نسبت به امور، مبتنی بر عقلانیت و دانش صحیح برای اداره امور کشور برخوردار باشد و در بحران‌ها قدرت حل مشکلات و برون‌رفت از آنها را به نحو شایسته داشته باشد.

در ماده دو تصویب‌نامه مذکور شرایط و معیارهای لازم جهت تشخیص رجل سیاسی مذهبی و مدیر و مدبر بودن نامزدهای ریاست‌جمهوری به صورت زیر تعیین شده‌اند:

سوابق کافی و قابل‌ارزیابی در فعالیت‌های مذهبی و سیاسی از قبیل مکتوبات، سخنرانی‌ها و اعلام مواضع، سابقه تصدی حداقل مجموعاً چهار سال در مناصب همچون

مقامات سیاسی و عضویت در شورای عالی امنیت ملی و مجمع تشخیص مصلحت نظام، ریاست سازمان‌های ملی، استانداران و شهرداران شهرهای بزرگ، سلامت و توانایی لازم جهت ایفای مسئولیت‌های ریاست‌جمهوری، حداقل سن ۴۰ سال تمام شمسی و حداکثر سن ۷۵ سال تمام شمسی در هنگام ثبت‌نام، داشتن مدرک تحصیلی حداقل کارشناسی ارشد یا معادل آن مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و یا مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه، ارائه برنامه‌ها و خط‌مشی‌های اجرایی در چارچوب صلاحیت و اختیارات قوه مجریه مبتنی بر اسناد بالادستی از جمله قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام، معرفی مشاوران جهت تشریح برنامه‌ها و توان مدیریتی، عدم محرومیت از حقوق اجتماعی در زمان ثبت‌نام، فقدان سابقه محکومیت کیفری مؤثر، عدم محکومیت قطعی کیفری به جرایم اقتصادی از جمله کلاهبرداری، رشا و ارتشا، اختلاس، تبانی در معاملات دولتی، پول‌شویی، اخلال در نظام اقتصادی کشور و عدم محکومیت به اقدام علیه نظام جمهوری اسلامی ایران، وابسته نبودن به گروه‌های غیرقانونی و فقدان سوابق سوء امنیتی از جمله در فتنه سال ۱۳۸۸، عدم وابستگی به رژیم گذشته و مؤثر نبودن در تحکیم آن (مصوبه شورای نگهبان قانون اساسی، ۱۱ اردیبهشت ۱۴۰۰)

همان‌گونه که در مصوبه مذکور مشاهده می‌شود عمده تمرکز بر روی صلاحیت‌هایی است که انتظار می‌رود در بدو ورود، داوطلبان ریاست‌جمهوری از آن برخوردار باشند و درباره شایستگی‌های پس از آن کمتر سخن به میان آمده است. درحالی‌که شناسایی و دسته‌بندی شایستگی‌های رئیس‌جمهور الگو و تراز می‌تواند هم در انتخاب اولیه شورای نگهبان و هم در انتخاب مردم به‌عنوان یک بازپینه عالمانه عمل کند و به انتخاب رئیس‌جمهور متناسب‌تر یاری‌رسان باشد.

۲. روش و فرآیند پژوهش

اسپنسر و اسپنسر (۱۹۹۳) با بررسی ۲۸۶ مطالعه سازمانی در حوزه‌های گوناگون مثل ارتش، بهداشت و درمان، آموزش و غیره سه روش برای تدوین شایستگی معرفی کردند.

۱) روش مطالعه کلاسیک با استفاده از نمونه‌های معیار؛

۲) روش مطالعه سریع و کوتاه با استفاده از پانل‌های خبره؛

۳) روش مربوط به مشاغل منفرد و مشاغل آتی که در آن صاحبان شغل کافی برای ارائه نمونه‌هایی از عملکرد برتر و متوسط وجود ندارد (اسپنسر و اسپنسر، ۱۹۹۳، ص. ۹۳).

در این پژوهش، روش سوم پیشنهادی اسپنسر و اسپنسر یعنی روش مربوط به مشاغل منفرد که در آن تعداد نمونه‌ها اندک هستند (به سبب منحصربه‌فرد بودن شغل رئیس‌جمهور در کشور) مبنای تحقیق است. بدین منظور با روش تک موردکاوی (کرسول، ۲۰۱۴) به بررسی شایستگی‌های شهید رئیسی به‌عنوان رئیس‌جمهوری که از طرف مقام معظم رهبری به‌عنوان رئیس‌جمهور مگتنم و رئیس‌جمهور الگو معرفی شده پرداخته شده است. بدین منظور در کمتر از دو هفته بعد از شهادت ایشان و در تاریخ ۱۳ خرداد ۱۴۰۳ پرسشنامه بازی توسط پژوهشگر بین همه اعضای هیئت دولت سیزدهم توزیع شد که در آن از شایستگی‌های رئیس‌جمهور شهید سوال شده بود. از ۳۷ نفر عضو هیئت دولت، ۳۰ نفر به سوال مطرح شده پاسخ مکتوب دادند.

جدول (۲): اسامی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

نام و نام خانوادگی	سمت در دولت سیزدهم	نام و نام خانوادگی	سمت در دولت سیزدهم
محمد مخبر	معاون اول رئیس‌جمهور	علی بهادری جهرمی	دبیر و سخنگوی دولت
غلامحسین اسماعیلی	رئیس دفتر رئیس‌جمهور	رضا مراد صحرایی	وزیر آموزش و پرورش
سید احسان خاندوزی	وزیر امور اقتصاد و دارایی	سید اسماعیل خطیب	وزیر اطلاعات
سید صولت مرتضوی	وزیر تعاون، کار و رفاه	علی باقری	سرپرست وزارت امور خارجه
بهرام عین‌اللهی	وزیر بهداشت و درمان	پیمان جبلی	رئیس سازمان صداوسیما
محمد رضا فرزین	رئیس بانک مرکزی	میثم لطیفی	رئیس سازمان اداری و استخدامی
سید محمد حسینی	معاون رئیس‌جمهور	علیرضا زاکانی	شهردار تهران
سید امیرحسین قاضی‌زاده	رئیس بنیاد شهید	سپهر خلجی	رئیس شورای اطلاع‌رسانی دولت

نام و نام خانوادگی	سمت در دولت سیزدهم	نام و نام خانوادگی	سمت در دولت سیزدهم
محمد اسلامی	رئیس سازمان انرژی اتمی	علی سلاجقه	رئیس سازمان محیط زیست
کیومرث هاشمی	وزیر ورزش و جوانان	سید عزت الله ضرغامی	وزیر گردشگری و میراث فرهنگی
جواد اوجی	وزیر نفت	علی اکبر محرابیان	وزیر نیرو
مهدی اسماعیلی	وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی	محمدعلی زلفی گل	وزیر علوم، تحقیقات و فناوری
محمد رضا آشتیانی	وزیر دفاع	عیسی زارع پور	وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات
امین حسین رحیمی	وزیر دادگستری	مهرداد بذریاش	وزیر مسکن، راه و شهرسازی
سید محمود حسینی پور	معاون رئیس جمهور	محسن منصوری	معاون رئیس جمهور

منبع: یافته‌های پژوهش

به منظور غنای بیشتر یافته‌ها، سخنرانی رهبر انقلاب در آخرین دیدارشان با اعضای هیئت دولت سیزدهم (۱۷ تیر ۱۴۰۳) که به شایستگی‌های رئیس جمهور شهید اختصاص یافته بود نیز در بررسی و تحلیل، مدنظر قرار گرفت.

۳. تجزیه و تحلیل داده‌ها

از آنجایی که شیوه جمع‌آوری داده‌ها به صورت مکتوب بوده است و پاسخ‌دهندگان تلاش کرده‌اند درس‌آموخته‌ها و شایستگی‌های رئیس جمهور شهید را به اختصار بیان کنند؛ لذا در تحلیل داده‌ها نیز تلاش می‌شود به اختصار و با بهره‌مندی از روش تحلیل مضمون و با کمک نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۲۴ و Excel، مطالب اساسی مقوله‌بندی شوند. از این رو در گام نخست، همه مطالب پاسخ‌دهندگان پیاده و مرتب‌سازی شد. در ادامه در نرم‌افزار MAXQDA، هر یک از متون مربوط به هر یک از پاسخ‌دهندگان کدگذاری شد. در ادامه بر اساس مضامین پایه برآمده از متون مشارکت‌کنندگان مضامین سازماندهی‌کننده و اصلی شناسایی و کدگذاری شده‌اند.

جدول (۳): نمونه کدگذاری اولیه از متن مصاحبه یا مکتوبات مشارکت‌کنندگان

مشارکت‌کننده	متن مصاحبه یا مکتوب	مضمون اولیه
مقام معظم رهبری	ایشان به مردم اعتنا می‌کرد، برای مردم احترام قائل بود، در بین مردم حضور پیدا می‌کرد، لمس می‌کرد حقایق را با حضور در میان مردم، حرف‌های آنها را می‌شنید و نیازهای آنها را محور بر نامهریزی‌های خودش قرار می‌داد؛ ایشان این‌جوری بود. محور بر نامهریزی‌ها و اقدام‌ها و کارها و شاخص‌هایی که مدنظر ایشان بود، حل مشکلات مردم بود. این درست همان چیزی است که مدنظر اسلام است؛ یعنی با مردم بودن. در این نامه معروف و فرمان معروف امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) به مالک‌اشتر، ایشان می‌فرمایند بهترین و محبوب‌ترین کارها در نزد تو باید این چند چیز باشد؛ دو سه چیز را ذکر می‌کنند، از جمله: <i>أَجْمَعُهَا لِرُضَى الرَّعِيَّةِ</i> ؛ محبوب‌ترین کارها در نظر تو باید آن کاری باشد که مایه خشنودی توده‌های مردم است. می‌گویند بهترین کارها و محبوب‌ترین کارها آن است که مدنظر توده مردم باشد، آنها را خشنود کند، آنها را راضی کند، هماهنگ با رضایت آنها باشد.	اعتنا به مردم
		احترام به مردم
		باور به مردم
		حضور در بین مردم
		لمس مشکلات مردم
		شنیدن حرف مردم
مقام معظم رهبری	خب ما با خیلی از مسئولین در نشست و برخاست‌ها روی این مسئله توانایی‌های داخلی و ظرفیت‌های داخلی در موارد متعدد صحبت می‌کنیم، هیچ‌کس از آنها هم مخالفت نمی‌کند، اما آدم می‌فهمد چه کسی عمیقاً و از بن دندان به این توانایی‌ها باور دارد، چه کسی نه. ایشان واقعاً باور داشت؛ یعنی قبول داشت که ما خیلی از مشکلات کشور را یا اکثر مشکلات کشور را یا به یک صورت همگی مشکلات کشور را می‌توانیم با تکیه به ظرفیت‌های داخلی حل کنیم؛ و لذا دنبال این کارها هم بود. این از خطوط مهم و اصلی‌ای بود که ایشان دنبال می‌کرد.	باور عمیق به ظرفیت‌های داخلی
		پیگیری امور با تأکید بر ظرفیت‌های داخلی

مضمون اولیه	متن مصاحبه یا مکتوب	مشارکت‌کننده
صراحت در اعلام مواضع انقلابی و دینی	دوپهلو حرف‌زدن و ملاحظه‌ی این را کردن که اگر ما مواضع انقلابی‌مان را صریح بیان کنیم، فلان آدم، فلان دسته، فلان شخصیت ممکن است ناراحت بشوند، این ملاحظات را ایشان نداشت؛ یعنی مواضع انقلابی خودش را، همان که به آن معتقد و پایبند بود، ایشان صریح بیان می‌کرد. در اولین مصاحبه‌ای که ایشان کرد، از او راجع به ارتباط با فلان کشور پرسیدند که شما ارتباط برقرار می‌کنید، ایشان گفت خیر! صریح؛ یعنی بی‌هیچ ملاحظه و حاشیه و لابه‌لا چیزی گفتن؛ ایشان صریح بود.	مقام معظم رهبری
خستگی ناپذیری	من مکرراً ایشان را توصیه می‌کردم به اینکه یک‌قدری استراحت کند. مثال می‌زدم از یک مواردی که اشخاص استراحت نکردند، بعد دچار مشکل شدند. مکرراً می‌گفتم شما برای آینده‌ی کاری خودت هم که شده یک‌قدری استراحت کن. ایشان همیشه می‌گفت من از کار خسته نمی‌شوم، واقعاً هم کأنه خسته نمی‌شد؛ آدم تعجب می‌کرد. نصفه‌شب از سفر خارجی برگشته، صبح در فلان نقطه‌ی مثلاً کرج یا فلان‌جا با مردم دیدار عمومی دارد یا جلسه می‌گذارد برای مسائل مختلف! اینها کارهای خیلی مهمی است.	مقام معظم رهبری
مأیوس نشدن از زخم زبان‌ها	این نقطه‌ضعف خیلی از ماها است که تا یک کسی زبانش به انتقاد از ما می‌چرخد، فوراً یا دل‌مان می‌شکند یا اوقاتمان تلخ می‌شود یا بدمان می‌آید که چرا مثلاً از ما ناسپاسی شد و از کار می‌مانیم؛ خیلی اوقات این جور است؛ همیشه دوست داریم از ما تعریف کنند. ایشان نه؛ زخم‌زبان هم زیاد به ایشان می‌زدند، اما مأیوس نمی‌شد. البته نمی‌شود گفت که رنج نمی‌کشید؛ چرا، رنج هم می‌کشید، گاهی پیش بنده شکایت هم می‌کرد، لکن مأیوس نمی‌شد و سرد نمی‌شد از کارکردن و دنبال‌گیری کردن.	مقام معظم رهبری

مضمون اولیه	متن مصاحبه یا مکتوب	مشارکت‌کننده
تعامل عزت‌مندانه بین‌المللی	ایشان اهل تعامل بود. اینجا با فلان رئیس‌جمهور اروپایی گاهی یک ساعت یا یک ساعت و نیم تلفنی صحبت می‌کردند. اهل تعامل بود، اما از موضع عزت؛ نه آن‌چنان تند و به اصطلاح دورکننده که ارتباط قطع بشود، نه بی‌خودی امتیاز دادن و دست پایین گرفتن و مانند اینها؛ از موضع عزت، اما در عین حال با تعامل. این موجب شد که بعد از شهادت ایشان، من دیدم چند نفر از سران برجسته‌ی دنیا که حالا در دنیای امروز جزو چهره‌های برجسته و درجه‌ی یک محسوب می‌شوند، در پیام‌هایی که به بنده راجع به ایشان دادند از ایشان به‌عنوان یک چهره‌ی برجسته تمجید کردند؛ این خیلی مهم است؛ یعنی نه به‌عنوان یک سیاستمدار معمولی بلکه به‌عنوان یک سیاستمدار برجسته از ایشان تعبیر کردند و اسم آوردند.	مقام معظم رهبری
رعایت اولویت در تعاملات بین‌المللی	به اصل ارتباط، ایشان عقیده داشت. ما سال‌ها بود آفریقا را کنار گذاشته بودیم، با همه‌ی سفارش‌هایی که راجع به آفریقا می‌شد؛ ایشان با آفریقا ارتباط برقرار کرد، رفت و آمد کرد، تعامل کرد. به ارتباط با کشورهای گوناگون، با همه‌ی کشورهای که زمینه‌ی ارتباط با آنها وجود داشت و باید ارتباط برقرار می‌شد، ایشان معتقد بود و ارتباط برقرار می‌کرد. اولویت‌ها را در این زمینه رعایت می‌کرد؛ مثلاً یکی از اولویت‌ها همسایگی بود که ایشان به مسئله‌ی همسایگی اهمیت می‌داد.	مقام معظم رهبری
اهتمام به کارهای بزرگ	به طرح‌های سنگین اهتمام داشت؛ مثلاً فرض کنید مثل همین انتقال آب از دریا به چند نقطه یا مثلاً در همین مسئله‌ی آب، انتقال آب از راه‌های دور به شهرهایی که مدت‌ها بود در انتظار آب بودند؛ ایشان مسئله‌ی شرب اینها و کشاورزی اینها را حل کرد. طرح‌های گوناگونی از این قبیل داشت.	مقام معظم رهبری

مشارکت‌کننده	متن مصاحبه یا مکتوب	مضمون اولیه	
مقام معظم رهبری	جلاً متواضع بود، جلاً بردبار بود. آدم صبوری بود، آدم بردباری بود، اهل مدارا بود با کسانی که اختلاف‌نظر داشتند؛ چه اختلاف نظری، چه اختلافات نظری‌ای که منتهی می‌شد به اختلاف عملی در عرصه. خوب می‌دانید در اداره‌ی کشور این چیزها وجود دارد دیگر؛ ایشان می‌آمد به بنده هم می‌گفت، مطرح می‌کرد، مواردی را ذکر می‌کرد، اوقاتش هم تلخ می‌شد، اما درعین حال ایشان با آن طرف‌های مدنظر با مدارا رفتار می‌کرد. ایشان در یک موردی یک اختلافی با یک جایی داشتند، من گفتم شما اصلاً عکس‌العمل نشان ندهید؛ خیلی سخت بود برایش، اما اصلاً عکس‌العمل نشان نداد، یعنی واقعاً مدارا کرد؛ درحالی‌که اگر ایشان مثلاً این صبر و این تحمل را نداشت، بنا بود یک دعوی بزرگی در کشور راه بیفتد.	تواضع	
	مقام معظم رهبری	ایشان اهل ذکر و توسل و دعا بود. ایشان اهل دعا بود، اهل ذکر بود، اهل توسل بود، اهل گریه بود و دلش روشن بود و قلباً با عالم غیب مرتبط بود؛ و همین‌ها است که انسان را نجات می‌دهد، انسان را پیش می‌برد	صبر و بردباری
		مقام معظم رهبری	مدارا
مقام معظم رهبری	ایشان اهل ذکر و توسل و دعا بود. ایشان اهل دعا بود، اهل ذکر بود، اهل توسل بود، اهل گریه بود و دلش روشن بود و قلباً با عالم غیب مرتبط بود؛ و همین‌ها است که انسان را نجات می‌دهد، انسان را پیش می‌برد	اهل ذکر و توسل	
		اهل دعا	
		اهل گریه	
		ارتباط قلبی با عالم غیب	

منبع: یافته‌های پژوهش

در ادامه خلاصه هر یک از مکتوبات مشارکت‌کنندگان در پژوهش احصا و آرایه شدند. مقام معظم رهبری در بیان خصوصیات عملی، فکری و قلبی شهید رئیسی به ویژگی‌های متعددی اشاره کرده‌اند. مردمی بودن و اعتنای به مردم، همدلی صادقانه با مردم و نظارت میدانی در سفرهای استانی و حضور سریع در حوادث (مردمی بودن)، اعتماد به توانایی داخلی، صراحت در بیان مواضع انقلابی در عرصه بین‌المللی، خستگی‌ناپذیری، مایوس نشدن به واسطه زخم‌زبان‌ها، تعامل عزتمندانه بین‌المللی و اهتمام به طرح‌های بزرگ از ویژگی‌های عملی ایشان بود. به‌علاوه تواضع، صبر و بردباری و مدارا با مخالفان از نقاط برجسته منش اخلاقی ایشان بوده است. در حوزه رفتار فردی نیز اهل ذکر و دعا و توسل و گریه و ارتباط قلبی با عالم غیب (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دولت سیزدهم،

۱۷ تیر ۱۴۰۳)، ساده‌زیستی و کاهش تشریفات در سلوک شخصی (۸ شهریور ۱۴۰۲) تصریح فرموده‌اند.

شایستگی‌های رئیس‌جمهور شهید در نظر دکتر محمد مخبر به‌عنوان معاون اول رئیس‌جمهور به‌طور خلاصه عبارت‌اند از جامع‌نگری و نگاه کلان و توجه به پیامدهای تصمیمات، اعتقاد به راهبردها و آرمان‌های انقلاب اسلامی برای پیشرفت کشور، پرهیز از موضع‌گیری دوپهلوی در مورد مسائل مهم کشور و جهان اسلام و عدم ورود به حواشی و تمرکز بر حل مشکلات مردم، اولویت‌بندی مسائل اصلی کشور و تمرکز بر حل آنها، نگاه به ظرفیت‌های داخلی برای حل مسائل، عدم احساس یأس و وجود بن‌بست‌ها در اداره امور کشور و امیدبخشی به زیرمجموعه، خستگی‌ناپذیری و عمل جهادی، در متن میدان بودن و عدم پشت‌میزنشینی، پیگیری مداوم و سرعت عمل در کارها، قدرت تعامل بالا (از یک کارگر تا سران کشورها)، ارتباط صمیمی و مناسب با همه اقشار، ایمان و تقوا و معنویت شخصی و توسل و توکل هستند.

شایستگی‌های رئیس‌جمهور در نظر محمد اسلامی، معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان انرژی به‌طور خلاصه شامل صداقت با مردم، خدمتگزاری بی‌منت، توجه تام به اوامر مقام معظم رهبری، خستگی‌ناپذیری و تلاش شبانه‌روزی، پرانرژی و پرنشاط و انگیزه‌بخش، دارای مرزبندی با دشمن و اهل‌مهربانی با دوستان است.

در نظر آقای غلامحسین اسماعیلی، رئیس‌دفتر رئیس‌جمهور شایستگی‌های ممتاز رئیس‌جمهور شهید عبارت‌اند از اخلاص، پیگیری تا حصول نتیجه، توجه به حقوق و منافع مردم، امیدوار به ظرفیت داخلی کشور، فسادستیزی، تحول‌گرا، قانون‌مدار، اهل عبادت و ارتباط و توسل به اهل‌بیت است.

محمد مهدی اسماعیلی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در بیان شایستگی‌های رئیس‌جمهور شهید به مواردی همچون تصمیم‌گیری عقلایی، غیرسیاسی، فراجناحی و فرابخشی، خداآواری، توکل، توسل، ولایت‌مداری، عدم تغییر رفتار قبل و بعد از مسئولیت، متواضع، مهربان، سخت‌گیر نسبت به زیردستان، خستگی‌ناپذیر و روحیه پیگیری بالا تصریح کرد.

مهندس جواد اوجی، وزیر نفت نیز در بیان ویژگی‌های شخصیتی شهید دکتر رئیسی اخلاص در کار، کار برای خدا و خدمت به مردم دور از ریا و دور از نمایش، گره‌گشایی از مشکلات مردم، تواضع و فروتنی در مقابل مردم، قدرت و ابهت در مجامع بین‌المللی، قانون‌گرایی، رعایت حقوق بیت‌المال، اعتقاد به کار کارشناسی و توکل ایشان را مطرح کرد.

امیر سرتیپ محمدرضا آشتیانی، وزیر دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح در باب خصوصیات شهید جمهور بر صلابت، اقتدار و قاطعیت در روش و منش و تصمیمات، خستگی‌ناپذیری، مردم‌داری، رفاقت و صمیمیت، شوخ‌طبعی، چهره‌ای امیدوار و تأثیرگذار، سبک مدیریت حمایتی و تشویق به کار تیمی، تلفیق فعالیت‌های اجتماعی، کاری و اداری با مسئولیت‌های مترتبه در خانواده، امور شخصی و انجام تکالیف مذهبی از زمره خصوصیات ذاتی ایشان تأکید داشت. در نظر وی شهید رئیسی شخصیتی متواضع، متین، دلسوز، اعتمادساز و اهل توکل و توسل بودند که در همه حال توجه ایشان به خدا و ائمه اطهار علیهم‌السلام بود و راضی به رضای او بودند.

علی باقری کنی، سرپرست وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در توصیف شهید بزرگوار او را روحانی روشن‌بین و انسان اخلاقی و مدیر نتیجه‌گرا، همه‌جانبه‌گرا، ملتزم به اولویت‌یابی موضوعات و مسائل، نتیجه‌محور و اهتمام به دستیابی به اهداف مصوب و اعلامی و درعین حال پایبندی به مبانی، اصول و ارزش‌ها، صیانت از ساختارها و سازوکاری نظام بروکراتیک و درعین حال نگاه تحول‌گرا به ساختارها و سازوکارها با هدف ارتقای کارآمدی، مردم‌محوری و درعین حال پرهیز از عوام‌گرایی در اداره کشور، توجه به توسعه در روابط خارجی و درعین حال عدم اتکا به توانمندی‌های بیگانه‌ها، تخصیص وقت به رسیدگی به امور مختلف و متنوع کشور و درعین حال مراقبت از اتلاف زمان، تخصص‌محوری و توجه به نهادینه‌سازی علم و تخصص در فرایندهای مختلف حکمرانی و درعین حال پرهیز از کلیشه‌گرایی و کارهای نمادین غیرمرتبط با فرایند تخصص‌گرایی، توجه ویژه به اطلاع‌رسانی به افکار عمومی را می‌توان ذکر کرد.

مهرداد بذرپاش، وزیر راه و شهرسازی نیز بر حلم و آرامش، غیرت روی مردم، خستگی‌ناپذیری، مردم پایه بودن نظام تصمیمات به‌عنوان فناوری اداره بهتر امور را از ویژگی‌های ممتاز شهید مطرح کرده است.

سخنگو و دبیر هیئت دولت، دکتر علی بهادری جهرمی به شایستگی‌هایی همچون کار برای خدا و اخلاص که منجر به خستگی‌ناپذیری، عدم یاس و ناامیدی، تحمل سختی‌ها، کنایه‌ها و عامل اصلی ولایت‌مداری و مردم‌باوری رئیس‌جمهور شهید شده بود، اجماع-محوری و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مختلف، رعایت اخلاق، اعتماد به جوانان و حمایت از آنها، سعه‌صدر و تحمل نظر مخالف، توجه به نظر کارشناسی، برنامه‌محوری، قانون‌محوری و مردمی بودن اشاره کرده است.

پیمان جلی به‌عنوان رئیس سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران بر خدمتگزاری، خدا‌باوری، سعه‌صدر، اخلاق متعالی، تواضع و مدیریت جهادی را به‌عنوان ویژگی‌های شهید رئیسی طرح نمود.

سید محمود حسینی‌پور، سرپرست معاونت امور مجلس، شایستگی‌های باور به مردم و مردم‌پایگی، پرکاری و در میدان بودن، توجه به توده مردم و اقشار کمتر برخوردار جامعه، فراجناحی بودن، پرهیز از حاشیه، متواضع، مراقبت از بیت‌المال، حمایت از ملت‌های مظلوم دنیا و اعلام مواضع شفاف و انقلابی در مقابل ابرقدرت‌ها را به‌عنوان آموزه‌های رئیس‌جمهور شهید ذکر کرد.

سید احسان خاندوزی، وزیر امور اقتصادی و دارایی بر مدیریت زمان، پرکاری، پیگیری، تحول‌گرایی، توجه به کار کارشناسی، جوان‌گرایی را بیان نموده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین سید اسماعیل خطیب، وزیر اطلاعات بر احیاء گفتمان انقلاب اسلامی، خستگی‌ناپذیری، پیگیری، قدرت دیپلماتیک، ظلم‌ستیزی، حمایت از مظلومان، توجه به ارتباط با کشورهای همسو، امیدبخشی، الهام‌بخشی و شجاعت، ولایت‌مداری، اهل ذکر و مناجات خدمتگزاری صادقانه، مخلصانه و بی‌منت، قدرت تفقه و دانش تخصصی حقوقی و دارای سبک مدیریت جهادی تراز را به‌عنوان ویژگی‌های شهید آیت‌الله رئیسی ذکر نموده است.

سپهر خلجی، رئیس شورای اطلاع‌رسانی دولت نیز بر ویژگی‌هایی همچون پیگیری، تحول‌گرایی، عدالت‌محوری، کادرسازی و جوان‌گرا، قانون‌گرایی، فسادستیزی، اهل ذکر و توسل، ولایت‌باوری، مردم‌داری، خستگی‌ناپذیری، انسجام‌بخشی و وحدت‌آفرینی، سعه‌صدر، نگاه فرابخشی و قدرت‌تعامل و ارتباط‌گیری تأکید داشت.

امین حسین رحیمی، وزیر دادگستری بر صمیمیت، جوانمردی، صراحت، صبر و مدارا، روحیه ایثار و فداکاری، رقت‌قلب، ساده‌زیستی، ولایت‌مداری، خدمت‌گزاری، تواضع و فروتنی، قانون‌مداری، مردمی، اهل اغماض، فسادستیزی را به‌عنوان ویژگی‌های ممتاز شهید رئیسی مطرح نموده است.

عیسی زارع‌پور، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات بر عناصری همچون ولایت‌مداری، پرهیز از حواشی، توجه به زیردستان، توجه به آثار تصمیمات بر مردم، مردمی‌بودن، صداقت و صمیمیت، صراحت و جدیت را به‌عنوان شایستگی‌های رئیس‌جمهور شهید بیان کرده است.

علیرضا زاکانی، شهردار تهران در خصوص شهید رئیسی به شایستگی‌هایی همچون متانت و سعه‌صدر، مردمی‌بودن و در میدان بودن، عمق فهم و تقید اخلاقی، مراقبت از زیردستان، تعامل محترمانه با همه جریان‌های سیاسی و مخالفین، انسجام‌بخشی بین قوا، مدیریت زمان، اهتمام به سیاست خارجی، دفاع از مظلومین در دیپلماسی، دقت در جریان رسانه‌ای، قانون‌مداری، تعامل شفاف با مردم، توجه به مستضعفان و محرومان، تعامل عاطفی با همه اقشار، قاطعیت، توجه به روحیه ایثار، ولایت‌مداری، تقید به اسلام و مصالح انقلاب اشاره کرده است.

دکتر محمدعلی زلفی‌گل وزیر علوم، تحقیقات و فناوری رئیس‌جمهور شهید را پهلوان سیاسی که دارای تقوای سیاسی، اخلاق، ایمان، ادب، منش و مرام دینی و انسانی علی‌رغم بداخلاقی‌های رقبا ذکر کرده است. همچنین شهید را فسادستیز، ولایت‌مدار و دارای چتر باز در مواجهه با جریان‌های مخالف ذکر کرده است.

علی سلاجقه، معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست بر تواضع، ولایت‌مداری، مردمی‌بودن، جوان‌گرایی، احتیاط در استفاده از فرصت برای خود و خانواده، توجه به محرومان و مستضعفان به‌عنوان ویژگی‌های شهید رئیسی تأکید داشت.

مهندس سید عزت‌الله ضرغامی وزیر میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بر فراجناحی بودن، متواضع بودن، اخلاق نیکو، صبر و پرهیز از ورود به حاشیه‌های سیاسی و دور نگه داشتن دولت از بحث‌های انحرافی و غیرمرتبط به کار، لذت بردن از تعامل با مردم و غیرنمایشی بودن رفتار، سرسختی با دشمنان و مهربانی با دوستان و مظلومان و محرومان، پرکاری و خستگی ناپذیری، سهولت ارتباط با ایشان به ویژه تلفنی و پاسخ به موضوعات مطرح شده توسط اعضای دولت در جلسات دولت و تصمیم‌گیری و تقسیم کار در همان جلسه، مدارا و حمایت منطقی از مدیران به‌عنوان شایستگی‌های شهید آیت‌الله رئیسی اشاره کرده است.

بهرام عین‌الهی به‌عنوان وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بر وطن‌دوستی و توجه به پیشرفت مملکت، توجه به نخبگان و فناوری، دیپلماسی فعال، شجاعت، دین‌داری، ولایت‌مداری، کار برای رضای خدا، پرهیز از حواشی، مردمی و حضور در مردم و رفع مشکلات مردم، توجه به نظرات مردم در فرایندها، ساده‌زیستی و مانند مردم زندگی کردن و سفرهای استانی و جلسات مداوم با مسئولین استان، کار در میدان و حضور در میدان و در محل اقدام حضور داشتن، نظارت بر نحوه عملکرد مدیران و کارکنان و فساد ستیزی به‌عنوان شایستگی‌های رئیس‌جمهور طرح شد.

محمد رضا فرزین به‌عنوان رئیس بانک مرکزی مشخصه‌های رئیس‌جمهور شهید از لحاظ منش مدیریتی را مشتمل بر مواردی همچون موارد زیر می‌داند، همواره در تصمیم‌گیری‌ها در سمت قانون می‌ایستاد، اجازه طرح تمام نظرات مخالف را با سعه صدر و حوصله می‌داد، هیچگاه از مخالفت با نظرش حتی ناراحت نمی‌شد، رفتار صادقانه‌ای داشت و این باعث می‌شد در برخورد با ایشان بتوانیم نظرات را اعلام کنیم و در خصوص بانک مرکزی به استقلال بانک اعتقاد داشت و نظراتش را به ما تحمیل نمی‌کرد.

سید امیرحسین قاضی‌زاده هاشمی به‌عنوان معاون رئیس‌جمهور و رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران بر شایستگی‌هایی همچون گوش دادن با صبر و تحمل به تمامی اطراف یک موضوع، اغماض درباره تصمیمات اشتباه و تلاش برای اصلاح، سخت‌کوشی و دوندگی، مردم‌مداری و توجه به احساسات و رضایت مردم و وقت گذاشتن برای شنیدن حرف مردم به‌عنوان شایستگی‌های شهید جمهور تأکید داشت.

میثم لطیفی، معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان اداری و استخدامی کشور بر عناصری همچون حکیم بودن و گذر از علم به حکمت، مشورت‌پذیری از نخبگان، میدان دادن به جوانان، ایمان به هدف، ایمان به مردم، ولایت‌مداری، امید، مدیریت زمان و سرعت در انجام کارها، تواضع، گذشت، صمیمی و خوش‌مشرب، هیبت و جدیت، خطرپذیری و تحول‌گرایی، ساده‌زیستی، حلم و دارای مرز مشخص با دشمنان از ویژگی‌های شهید بزرگوار بود.

دکتر رضا مرادصحرائی، وزیر آموزش و پرورش نیز درباره شهید آیت‌الله رئیسی به شایستگی‌هایی همچون مردمی بودن و خادم‌جمهور بودن، ولایت‌مداری، عشق به وطن، تدین کم‌نظیر، نگاه راهبردی و تصمیمات بلندمدت، عدالت‌محوری، اخلاق‌مداری، خدمتگزار بی‌منت، پر انرژی و خستگی‌ناپذیر، اخلاص، تسلط بر امور و شئون کشور و قدرت مدیریت تعارض بین وزرا اشاره کرد.

دکتر سید صولت مرتضوی، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی بر رعایت نظم و مدیریت زمان، پرکاری و حضور در میدان، مردم‌داری و تواضع، توجه به محرومان، مهربانی در عین حال قاطعیت به‌عنوان ویژگی‌های شهید رئیسی اشاره کرده است.

مهندس محسن منصوری، معاون اجرایی رئیس‌جمهور و سرپرست نهاد ریاست‌جمهوری شایستگی‌های رئیس‌جمهور شهید را شامل ولایت‌مداری، اتکا به مردم، عشق و محبت به مردم، باور به آرمان‌ها و ارزش‌های اصیل انقلاب اسلامی، باور به قدرت و توانایی ملت ایران، تحول‌گرایی، قدرت اجماع‌سازی و مدیریت تعارض‌ها، فسادستیزی و مسئولیت‌پذیری می‌دانست.

آقای کیومرث هاشمی، وزیر ورزش و جوانان به ساده‌زیستی، پایبندی به اصول انقلاب اسلامی، تأکید بر شفافیت، مردم‌داری، تعامل با نخبگان، نگاه نظام‌مند، قانون‌مداری، عدالت‌محوری و صادق‌الوعد بودن رئیس‌جمهور شهید تأکید داشت.

با کدگذاری مطالب مشارکت‌کنندگان و در دست‌بندی شایستگی‌های رئیس‌جمهور با توجه به الگوی تحلیل مضمون استقرایی، جدول نهایی زیر به‌دست آمد.

جدول شماره (۴): مضامین پایه، سازمان‌دهنده و اصلی مستخرج از مطالب مشارکت‌کنندگان

مضمون اصلی (تکرار)	مضمون سازمان‌دهنده (تکرار)	مضمون پایه (تکرار)
ایمان به خدا و توسل به اهل بیت (۲۳)	اهل ذکر و دعا و توسل (۱۸)	اهل ذکر و توسل (۶) خداپاور (۲) مؤمن و متقی (۳) متوکل (۱) اهل دعا (۱) اهل گریه (۱) ارتباط قلبی با عالم غیب (۱) به دنبال کسب رضایت الهی (۱) مقید به انجام تکالیف مذهبی (۲)
	اخلاص در عمل (۵)	مخلص (۳) کار برای خدا و خدمت به مردم (۲)
ایمان به رهبری و ولایت‌مداری (۱۰)	ولایت‌مداری (۱۰)	ولایت‌مداری (۹) توجه تام به اوامر رهبری (۱)
ایمان به راهبردها و آرمان‌های انقلاب (۴)	اعتقاد به آرمان‌های انقلاب اسلامی (۴)	احیاگر گفتمان انقلاب اسلامی (۱) اعتقاد به راهبردها و آرمان‌های انقلاب اسلامی برای پیشرفت کشور (۳)
ایمان به مردم و ظرفیت‌های داخلی (۴۹)	مردمی‌بودن (۳۸)	مردم‌داری (۱۲) غیرت روی مردم (۱) باور به مردم (۴) احترام و فروتنی به مردم (۳) عشق به مردم (۱) اعتنا به مردم (۱) صداقت با مردم (۳) حضور در بین مردم (۲) لمس مشکلات مردم (۱) شنیدن حرف مردم (۲) توجه به حقوق مردم (۱) دلسوز (۱) باور عمیق به ظرفیت‌های داخلی (۲) تمرکز بر حل مشکلات مردم (۲) وطن‌دوست (۲)

	تصمیم‌گیری مردم پایه (۲)	مردم پایه بودن نظام تصمیم‌گیری (۱) قراردادن نیاز مردم به‌عنوان مبنای برنامه‌ریزی (۱)
	روحیه خدمتگزاری (۵)	خدمتگزار بی‌منت و صادق (۵)
	توجه به مستضعفان و محرومان (۴)	توجه به مستضعفان و اقشار ضعیف جامعه (۴)
برخوردار از اخلاق و منش متعالی (۲۶)	متواضع (۸)	تواضع و فروتنی (۸)
	اخلاق مدار (۵)	متانت (۱) اخلاق متعالی و اخلاق‌مداری (۴)
	شجاع (۲)	شجاعت (۲)
	صبور و دارای سعه‌صدر (۱۱)	صبر و بردباری (۲) تحمل سختی‌ها (۱) حلیم و آرام (۲) سعه‌صدر و شنیدن نظر مخالف (۵) اهل گذشت (۱)
اهل مواسات و ساده‌زیست (۹)	رعایت بیت‌المال (۳)	رعایت حقوق بیت‌المال (۲) احتیاط در استفاده از امکانات برای خود و خانواده (۱)
	ساده‌زیست (۶)	ساده‌زیست (۴) تعادل کار و خانواده (۱) عدم تغییر رفتار قبل و بعد مسئولیت (۱)
برخوردار از دانش‌های کشورداری و حکمت (۴)	حکیم (۱)	حکیم (۱)
	دانش فقه و حقوق (۱)	قدرت تفقه و دانش حقوقی (۱)
	کشورشناسی (۱)	تسلط بر امور کشور (۱)
سیادت در سیاست (۱۷)	مدیریت تعارض (۱)	مدیریت عالمانه جلسات چالشی (۱) مدیریت تعارض بین وزرا (۱)
	هیبت و سیادت در سیاست (۲)	پهلوان سیاست (۱) هیبت و سیادت (۱)
	اهل مدارا (۱)	مدارا (۱)
	اهل ایثار (۲)	ایثار و فداکاری (۲)
	مسئولیت‌پذیر (۱)	مسئولیت‌پذیر (۱)
	صمیمی (۱۱)	ارتباط صمیمی (۳) پرنشاط و انگیزه‌بخش (۱) شوخ‌طبع (۱) رفاقت و صمیمیت (۲) مهربان با همکاران (۴)

مدیریت جهادی (۳۸)	امیدبخش و عدم یاس (۴) مأیوس نشدن از زخم زبان‌ها (۱)	امید (۵)
	پرکار و پرتلاش (۶)	پرکاری و خستگی‌ناپذیری (۶)
	خستگی‌ناپذیری و عمل جهادی (۱۰) مدیریت جهادی (۲)	عمل جهادی (۱۲)
	پیگیری تا حصول نتیجه (۲) روحیه پیگیری بالا (۳)	پیگیری (۵)
	مدیریت زمان و سرعت در انجام کارها (۵)	مدیریت زمان (۵)
	حضور در میدان (۴) دردسترس بودن برای مدیران (۱)	حضور در میدان (۵)
تحول‌گرا و دارای قدرت تصمیم‌گیری راهبردی و نظام‌مند (۳۵)	نگاه راهبردی (۱) جامع‌نگری و نگاه کلان و توجه به پیامدهای تصمیمات (۳) نگاه نظام‌مند (۱)	قدرت برنامه‌ریزی نظام مند و راهبردی (۵)
	قانون‌مدار (۸)	قانون‌مدار (۸)
	فساد ستیز (۶) عدالت‌محور (۳)	عدالت‌محور و فساد ستیز (۹)
	برنامه‌محور (۱) توجه به ظرفیت‌های داخلی (۱) اهتمام به طرح‌های بزرگ (۱) پیگیری امور با تأکید بر ظرفیت‌های داخلی (۲)	برنامه‌محور (۵)
	تحول‌گرا و خطرپذیر (۵)	تحول‌گرا (۵)
	تصمیم‌گیری عقلانی، غیرسیاسی، فراجناحی و فرابخشی (۱) صلابت، قاطعیت و اقتدار در تصمیم‌گیری (۲)	قدرت تصمیم‌گیری (۳)
انسجام‌بخش و وحدت‌آفرین (۳۲)	اعتمادساز (۱) انسجام‌بخش و وحدت‌آفرین (۲) نگاه فرابخشی و قدرت تعامل (۲) قدرت اجماع‌سازی و مدیریت تعارض (۱) اجماع‌باوری (۱) فراجناحی (۲)	انسجام‌بخش (۹)
	توجه به نخبگان و مشورت و تعامل با ایشان (۳)	تعامل و مشورت با نخبگان (۹)

	مشورت‌پذیری و توجه به نظرات کارشناسی (۹)	اعتقاد و توجه به نظرات متعدد کارشناسی (۵) قدرت تعامل با همه (۱) تعامل عاطفی با همه اقشار (۱) بهره‌مندی از ظرفیت‌های مختلف (۱) اهل مشورت (۱)
	مشوق کار تیمی (۱)	مشوق کار جمعی و تیمی (۱)
	حاشیه‌گریز (۴)	حاشیه‌گریز (۴)
دیپلمات هوشمند و انقلابی (۱۷)	تعامل عزتمندانه بین‌المللی (۴)	رعایت اولویت در تعاملات بین‌المللی (۱) قدرت و ابهت در مجامع بین‌المللی (۱) تعامل عزتمندانه بین‌المللی (۲)
	صراحت (۵)	صراحت در اعلام مواضع انقلابی و دینی (۳) پرهیز از موضع‌گیری دوپهلوی (۱) اعلام شفاف مواضع در سطح بین‌المللی (۱)
	اهتمام به سیاست خارجی (۴)	اهتمام به سیاست خارجی و فهم دیپلماتیک (۴)
	مرزبندی با دشمنان (۳)	توجه به استقلال و دارای مرزبندی با دشمنان (۳)
	حمایت از مظلومان عالم (۳)	حمایت از مظلومان عالم (۲) ظلم‌ستیزی (۱)
نیروساز و جوان‌گرا (۱۲)	مرمی و مراقب (۷)	سخت‌گیر نسبت به نزدیکان (۱) توجه و مراقبت از زیردستان (۳) سبک مدیریت حمایتی (۲) مدارا و حمایت منطقی از زیردستان (۱)
	نیروساز و جوان‌گرا (۵)	کادرسازی (۱) اعتماد به جوانان و حمایت از ایشان (۴)
قدرت تبیین و صداقت رسانه‌ای (۶)	شفافیت و دقت رسانه‌ای (۳)	شفافیت و دقت در جریان رسانه‌ای (۳) صادق‌الوعد (۱)
	صداقت و دوری از کار نمایشی (۳)	دوری از ریا و کارنمایشی (۲)

منبع: یافته‌های پژوهش

۴. یافته‌ها

باتوجه به کدگذاری صورت‌گرفته مشخص شد که در سطح مضامین پایه، مردم‌داری با ۱۲ بار تکرار، خستگی ناپذیری با ۱۰ بار تکرار، ولایت مداری با ۹ بار تکرار، تواضع و قانون‌مداری هریک با ۸ بار تکرار، ذکر و توسل و فسادستیزی و عدالت‌خواهی هریک با

۶ بار تکرار، مضامینی بودند که بیشترین بسامد را در نظر همکاران رئیس‌جمهور شهید داشتند. ۴۹ مورد مضامین سازمان‌دهنده که اتصال‌دهنده مضامین پایه به اصلی هستند، در یک طبقه‌بندی تدریجی به ۱۴ شایستگی (مضمون اصلی) منتج شدند.

بدین ترتیب ۱۴ شایستگی اصلی رئیس‌جمهور تراز، مبتنی بر منش و رفتار شهید آیت‌الله رئیسی شامل ایمان به خدا و توسل به اهل‌بیت، ایمان به رهبری و ولایت‌مداری، ایمان به راهبردها و آرمان‌های انقلاب، ایمان به مردم و ظرفیت‌های داخلی، اخلاق و منش متعالی، مواسات و ساده‌زیستی، دانش‌کشورداری و حکمت، سیادت در سیاست، مدیریت جهادی، تحول‌گرایی و نگاه راهبردی، انسجام بخشی و وحدت‌آفرینی، دیپلماسی هوشمندانه و انقلابی، نیروسازی و جوان‌گرایی و قدرت تبیین و صداقت رسانه‌ای می‌باشند.

در مضامین اصلی که چارچوب شایستگی‌های ۱۴ گانه رئیس‌جمهور تراز را مشخص می‌کنند، رئیس‌جمهور چهار ایمان دارد؛ ایمان به خداوند، ایمان به رهبری، ایمان به راهبردهای و آرمان‌های انقلاب و ایمان به مردم و ظرفیت‌های داخلی که در این بین ایمان به مردم و ظرفیت‌های داخلی با ۴۹ مضمون پایه، بالاترین تکرار را در همه شایستگی‌ها به خود اختصاص داده است. در ادامه روایتی کوتاه از هر یک از شایستگی‌های رئیس‌جمهور تراز ارائه می‌شود.

ایمان به خدا و توسل به اهل بیت علیهم‌السلام. رئیس‌جمهور به سبب جایگاهی که دارد نیازمند ارتباط بیشتر با خداوند و ایمان و تقوای بالاتری است. رئیس‌جمهور باید اهل ذکر و توسل به اهل‌بیت، توکل به خداوند و درصدد ایجاد ارتباط قلبی با عالم غیب باشد و بداند که کسب رضایت الهی مبنای همه اقدامات اوست. از این رو ضمن تقید به انجام تکالیف مذهبی و اخلاص در عمل بداند که خدمت به خلق نیز یک مسئولیت و خود عبادت است.

ایمان به رهبری و ولایت‌مداری. طبق قانون اساسی و بر اساس مبانی اندیشه‌ای اسلام، امامت و امتداد آن در زمان غیبت یک اصل از اصول دینی است به علاوه بر اساس نظریه‌های مدیریت، اصل سلسله‌مراتب و زنجیره فرماندهی اقتضا می‌کند که رئیس‌جمهور در هماهنگی کامل با رهبری انقلاب باشد لذا ولایت‌مداری و توجه تام به اوامر

رهبر انقلاب، ضامن حرکت صحیح دولت و حفظ جهت‌گیری کلی نظام به سمت اهداف والای آن خواهد بود.

ایمان به راهبردهای و آرمان‌های انقلاب. دولت‌های می‌آیند و می‌روند اما آرمان‌ها و راهبردهای انقلاب همچنان زنده هستند که تبلور آن در قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام و برنامه‌های توسعه و پیشرفت است. لذا از رئیس‌جمهور انتظار می‌رود به انقلاب اسلامی و لوازم آن که همانا راهبردهای نیل به اهداف والای انقلاب اسلامی وفادار و مومن باشد و از تغییر جهت یا سستی در پیمودن این مسیر احتراز کند.

ایمان به مردم و ظرفیت‌های داخلی. رئیس‌جمهور هم مسئول اسلامیت و هم مسئول جمهوریت نظام است. او در وهله اول باید به مردم و وطن که پایه اصلی پیروزی انقلاب و استمرار آن هستند ایمان داشته باشد و با تواضع و فروتنی نسبت به مردم به مثابه ولی نعمتان خود و عشق به مردم و حضور در بین مردم و لمس مشکلات ایشان، نظام تصمیم‌گیری خود و دولت را مردم‌پایه، طراحی کند و با حفظ و ارتقای روحیه خدمتگزاری صادقانه و بی‌منت و توجه ویژه به مستضعفان و اقشار ضعیف جامعه موجبات رشد عادلانه کشور را مهیا سازد.

برخوردار از اخلاق و منش متعالی. رئیس‌جمهور باید برخوردار از اخلاق و منش در عالی‌ترین سطوح نیز باشد. زیرا رفتار و اخلاق او برای همکاران الگو و برای مردم اطمینان‌بخش است. او باید تراز و نمونه تواضع و فروتنی در مقابل مردم، متانت در مواجهه با همکاران و شجاع در برابر دشمنان است. از او انتظار می‌رود در برابر سختی‌ها صبور و آرام باشد و تحمل شنیدن نظرات مخالف را داشته باشد و اهل گذشت باشد.

اهل موااسات و ساده زیست. رئیس‌جمهور از آن حیث که نماینده مردم است و مردم به رفتار و منش فردی و خانوادگی آن توجه ویژه‌ای دارند باید اولاً ساده‌زیست باشد. ثانیاً اینکه بین قبل و بعد از مسئولیتش تفاوتی در زندگی و رفتارش رخ ندهد. ضمن توجه به خانواده نسبت به رعایت حقوق بیت‌المال و برخورداری از امکانات و فرصت‌های پیش‌آمده برای خود و خانواده مراقبت بیشتری داشته باشد تا مردم احساس کنند رئیس‌جمهوری از جنس خودشان بر مصدر حکومت است و دستورات و درخواست‌هایش را با طیب خاطر بپذیرند.

دانش‌کشورداری و حکمت. رئیس‌جمهور باید شایستگی تخصصی و حرفه‌ای برای کشورداری نیز داشته باشد. شناخت کشور و ظرفیت‌های آن، شناخت دستگاه‌های اجرایی و مأموریت‌های آنها، آگاهی از مباحث فقهی و همچنین دانش حقوق وی را در مدیریت تعارض در سطوح عالی و ایجاد هماهنگی بین بخش‌ها و تصمیم‌گیری حکیمانه یاری می‌رساند.

سیادت و پهلوان سیاست. رئیس‌جمهور در نظر مردم و البته در قانون اساسی دومین شخصیت عالی کشور است. چنین جایگاه رفیعی نیازمند برخورداری از هیبت و بزرگی است. در فرهنگ ایرانی، پهلوانی نشان‌دهنده چنین جایگاهی است و حتی در برخی پژوهش‌های گذشته سبک مدیریتی ایرانی تلقی شده است (کاشانی، ۱۴۰۰). کسی که قدرت دارد ولی گذشت هم دارد. سیادت دارد ولی تواضع هم دارد. با نامالیمات مدارا می‌کند و اهل ایثار و فداکاری است. با زیردستان ارتباط صمیمی دارد، مهربان است و مروت دارد و در اوج ایمان، خودخواه و خودپسند نیست و چتر حمایتش برای همگان و جریان‌های گوناگون درون نظام گشوده است.

مدیریت جهادی. سبک مدیریت مورد انتظار برای مسئولان در نظام جمهوری اسلامی ایران و خصوصاً برای رئیس‌جمهور، سبک مدیریت جهادی است. مدیر جهادی اهل پرکاری و خستگی‌ناپذیری است، او پر امید است و از زخم زبان‌ها مأیوس نمی‌شود و عمل او جهادی و در مقابل دشمنی هاست. وی تا حصول نتیجه از پیگیری فروگذار نمی‌کند و با مدیریت زمان و سرعت در انجام کارها، راه‌های نرفته را با سرعتی بالاتر از حد معمول می‌پیماید و برای فهم بهتر مسائل در میدان حضور مستمر داشته و از نزدیک مسائل مردم را لمس می‌کند و خط ارتباطی مستقیم و سریع برای انتقال پیام و دستور با مدیران دارد.

تحول‌گرایی و قدرت تصمیم‌گیری راهبردی و نظام‌مند. از رئیس‌جمهور انتظار می‌رود دارای بالاترین سطح مهارت ادراکی باشد. او باید جامع‌نگر باشد و با تدبیر به پیامدهای تصمیمات کلان توجه داشته باشد. به علاوه با توجه به درگیری‌های بین‌بخشی بایستی با نگاهی سیستماتیک و نظام‌مند، همه عناصر ذی‌مدخل در هر تصمیم را لحاظ کند. چنین پیچیدگی، گاه رئیس‌جمهور را به سمت امور روزمره و بی‌تصمیمی سوق

می‌دهد لذا باید رئیس جمهور همزمان تحول‌گرا باشد تا بتواند کشور را به سمت جلو حرکت دهد که چنین روحیه نیازمند برنامه، آگاهی کامل از ظرفیت‌های داخلی، اهتمام به طرح‌های بزرگ، خطرپذیری در چارچوب قانون و برخورداری از روحیه فسادستیزی و عدالت‌محوری از یک سو و صلابت، قاطعیت، و تصمیم‌گیری عاقلانه، غیرسیاسی، فراجناحی و فرابخشی است.

انسجام‌بخشی و وحدت‌آفرینی. شاید رئیس جمهور در مرحله رقابت‌های انتخاباتی نماینده یک جریان فکری یا حزب باشد اما پس از انتخابات، منتخب همه مردم است، او باید به انسجام‌بخشی و وحدت‌آفرینی بین همه نیروها اهتمام ورزد و قدرت اجماع‌سازی بین بردارهای قدرت در کشور را داشته باشد. موضع فراجناحی برای دوره ریاست جمهور، مشورت‌پذیری و توجه به نظرات کارشناسی و تعامل و مشورت با همگان خصوصاً نخبگان کشور در این مرحله یک ضرورت مستمر است. از این رو رئیس جمهور باید بتواند مشوق کار جمعی بین همه عناصر دلسوز نظام بوده و تلاش کند از حاشیه‌هایی که می‌تواند دولت را درگیر موضوعات فرعی نموده و وحدت گروه‌ها، اقوام و طوائف را خدشه‌دار سازد، جلوگیری نماید.

دیپلماسی هوشمندانه و انقلابی. رئیس جمهور سکان‌دار و تصویرپرداز یک ملت در افکار و انظار جهانی است. او باید بتواند محیط پیرامون کشور را هوشمندانه و مبتنی بر آموزه‌های انقلابی مندرج در قانون اساسی و سیاست‌های نظام، مدیریت و راهبری کند. در این زمینه رعایت اولویت در تعامل با کشورهای همسایه و همسوس، رعایت عزت و مصلحت کشور در تعاملات بین‌المللی، اعلام شفاف، شجاعانه و صریح مواضع جمهوری اسلامی در مجامع بین‌المللی، صیانت از استقلال کشور در مذاکرات و تعاملات بین‌المللی و حمایت از مظلومان و ظلم‌ستیزی در سطح بین‌المللی ضمن رعایت آداب و تشریفات دیپلماتیک مورد انتظار است.

نیروسازی و جوان‌گرایی. رئیس جمهور با انبوهی از مدیران به‌طور مستقیم کار می‌کند و باید نقش مربی و مراقب برای خود قائل باشد و به این کار تسلط داشته باشد. توجه و مراقبت از زیردستان، حمایت منطقی از مدیران پاک‌دست در برابر دست‌اندازی‌ها

و فشارهای سیاسی و سخت‌گیری به نزدیکان برای حفظ اصول انقلاب اسلامی و پای‌بندی به قانون از وظایفی است که از رئیس‌جمهور انتظار می‌رود. به علاوه با توجه به لزوم استمرار شایسته‌سالاری و همچنین حمایت از جوانان برای ورود به عرصه‌های مدیریت میانی و عالی لازم است رئیس‌جمهور کادرسازی و اعتماد به جوانان و حمایت از ایشان را در سرلوحه کارهای خود قرار دهد.

قدرت تبیین و صداقت رسانه‌ای. رئیس‌جمهور هم نقش سخنگویی دارد و هم نقش انتشار دهنده. او باید بتواند با مردم به راحتی صحبت کند و افکار عمومی را اقناع کند. بدین منظور باید دارای هوش رسانه‌ای باشد و صادقانه بتواند با مردم صحبت کند تا اعتماد عمومی را کسب کرده و برای اقدامات تحولی سرمایه اجتماعی لازم را کسب نماید. دوری از ریا و کار نمایشی و صدق در وعده‌ها می‌تواند قدرت تبیین و صداقت رسانه‌ای رئیس‌جمهور را افزایش دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

مرور پیشینه پژوهش‌های مرتبط حاکی از آن است که شایستگی‌های مدیران عالی و رؤسای جمهور در الگوهای بین‌المللی عمدتاً در قالب ابعاد شناختی، انگیزشی، اخلاقی، مدیریتی و راهبردی تبیین شده‌اند. در این چارچوب، الگوی شایستگی شرودر (۱۹۸۹) بر شایستگی‌های شناختی، انگیزشی، جهت‌دهنده و عملکردی تأکید می‌کند و مطالعات پراهلاد و هامل (۱۹۸۹) بر شایستگی‌هایی که موجب ایجاد مزیت رقابتی در بخش عمومی می‌شوند، تمرکز دارند. همچنین در تحقیقات روئول و لیندهام (۱۹۹۹)، پروواژنیک و همکاران (۲۰۱۸)، و سازمان‌هایی چون OPM و OECD، بر مؤلفه‌هایی همچون تفکر استراتژیک، رهبری ارزش‌محور، مدیریت تغییر، توانمندی‌های ارتباطی، تعهد به عدالت اجتماعی و نوآوری تأکید شده است. در پژوهش‌های داخلی نیز، از جمله مطالعات دانایی‌فرد (۱۳۹۶) و حیدریان و همکاران (۱۴۰۲)، شایستگی‌هایی چون پایبندی به اصول دینی، اخلاق اسلامی، مسئولیت‌پذیری، مردمی بودن، تحول‌گرایی و ساده‌زیستی به‌عنوان الزامات مدیران تراز انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش حاضر که مبتنی بر تحلیل مضمون سخنرانی مقام معظم رهبری و مکتوبات ۳۰ نفر از اعضای هیئت دولت سیزدهم می‌باشد، چهارده شایستگی محوری رئیس‌جمهور

مطلوب بر اساس الگوی حضرت آیت‌الله رئیسی شناسایی شده‌اند. این شایستگی‌ها عبارتند از: ایمان به خدا و توسل به اهل بیت، ایمان به رهبری و ولایت‌مداری، ایمان به راهبردها و آرمان‌های انقلاب، ایمان به مردم و ظرفیت‌های داخلی، اخلاق و منش متعالی، مواسات و ساده‌زیستی، سیادت در سیاست، دانش‌کشورداری و حکمت، مدیریت جهادی، تحول‌گرایی و نگاه راهبردی، انسجام‌بخشی و وحدت‌آفرینی، دیپلماسی هوشمندانه و انقلابی، نیروسازی و جوان‌گرایی، و قدرت تبیین و صداقت رسانه‌ای.

تحلیل تطبیقی نتایج این پژوهش با مطالعات پیشین نشان می‌دهد که الگوی استخراج‌شده، ضمن همسویی با ادبیات موجود در توجه به شایستگی‌های مدیریتی و راهبردی، به‌طور برجسته‌تری بر ابعاد دینی، معنوی، انقلابی و مردم‌گرایانه تأکید دارد. این تمایز، ریشه در ویژگی‌های خاص گفتمان انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی دارد که در ادبیات مدیریتی بین‌المللی کمتر به آن پرداخته شده است.

یافته‌های این تحقیق دلالت بر آن دارند که شایستگی رئیس‌جمهور در جمهوری اسلامی ایران، تلفیقی از شایستگی‌های تخصصی و مدیریتی از یک سو، و فضائل دینی، اخلاقی و انقلابی از سوی دیگر است. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که طراحی الگوهای بومی شایستگی برای مدیران عالی‌رتبه کشور، به ویژه رئیس‌جمهور، مستلزم توجه همزمان به معیارهای کارآمدی مدیریتی و تعهد به مبانی ارزشی انقلاب اسلامی است.

با توجه به پویایی محیط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی میزان تحقق این شایستگی‌ها در عملکرد رؤسای جمهور ارزیابی شده و همچنین سازوکارهای ارتقاء این شایستگی‌ها در فرآیندهای گزینش، تربیت و ارزیابی مدیران ارشد کشور توسعه یابد.

یادداشت‌ها

۱ Competency

۲ McClelland

۳ Boyatzis

۴ Schroder

- ۵Pralhad & Hamel
- ۶Rothwell & Lindholm
- ۷Skorková
- ۸Porvaznik et al.
- ۹Nam & Lee
- ۱ Gribi
- ۱ Kiesling, Martin, Yasar
- ۱ Burmicky, McClure & Reeve
- ۱ OECD
- ۱ Qualification

کتابنامه

- باقری خوزانی، محمدحسن؛ عطریان، فرامرز و مسعود، غلامحسین (۱۴۰۰). حدود صلاحیت مجلس شورای اسلامی در تفصیل و تبیین شرایط رئیس‌جمهور با تأکید بر سیاست‌های کلی انتخابات. *دانش حقوق عمومی*. ۱۰ (۳۳). ۵۷-۸۲.
- رستمی، ولی و موسی‌پور، میثم (۱۳۹۰). تحلیل حقوقی اصل ۱۱۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در خصوص شرایط رئیس‌جمهور. *مطالعات حقوق خصوصی*. ۴۱ (۱). ۲۲۵-۲۴۰.
- عسکری راد، حسن (۱۳۹۳). *رمز جاودانگی*. قم: انتشارات بوستان کتاب.
- رنجبر، وحید (۱۳۸۳). *مطالعه تطبیقی شرایط داوطلبان ریاست‌جمهوری*. مجلس و پژوهش. ۱۱ (۴۶). ۶۳-۷۵.
- دانایی فرد، حسن (۱۳۹۶). *انتخاب رئیس‌جمهور منتخب بر اساس یک مدل؛ نظریه «شایستگی - ظرفیت - عملکرد»*. روزنامه صبح نو. شماره ۲۳۸ مورخ پنجشنبه ۲۸ اردیبهشت. ۱۴.
- حیدریان، سیدمحمد رضا؛ صالحی، محمد و خطیرپاشا کیومرث (۱۴۰۲). ارائه مدل شایستگی‌های رفتاری مدیران در تراز انقلاب اسلامی مبتنی بر دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی). *مطالعات راهبردی بسیج*. ۲۶ (۹۸). ۵-۳۲.
- کاشانی، مجتبی (۱۴۰۰). *نقش دل در مدیریت*. تهران: انتشارات سازمان مدیریت صنعتی.
- گینی، ال و رونالد گرین (۱۳۹۶). ده ویژگی رهبران بزرگ. (مترجمان امید، خیاط و میترا، خطیب). تهران: نشر روزنه.
- مصوبه ابلاغی شورای نگهبان (۱۴۰۰). تعریف، معیارها و شرایط لازم برای تشخیص رجل

سیاسی، مذهبی و مدیر و مدبر بودن نامزدهای ریاست جمهوری. ابلاغی ۱۱ اردیبهشت. شورای نگهبان قانون اساسی

<https://www.shora-gc.ir/>

مقام معظم رهبری (۱۴۰۳). بیانات در دیدار پایانی با هیئت دولت سیزدهم. ۱۷ تیر به نقل از پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری،

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۶۹۵۱>

- Boyatzis, R. E. (1982). *The competent manager: A model for effective performance*. John Wiley & Sons.
- Boyatzis, R. E. (2008). Competencies in the 21st century. *Journal of Management Development*, 27 (1), 5 – 12.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Sage Publications.
<https://www.opm.gov/policy-data-oversight/senior-executive-service/executive-core-qualifications> (2024).
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for intelligence. *American Psychologist*, 28 (1), 1–14. <https://doi.org/10.1037/h0034092>
- Porvaznik, J., Ljudvigova, I., & Čajková, A. (2018). Holistic competence of leadership and managerial subjects. *Politické Vedy*, 21 (2), 56–77.
- Prahalad, C. K., & Hamel, G. (1989). The core competence of the corporation. *Harvard Business Review*, 68 (3), 79–91
- Rothwell, W. J., & Lindholm, J. E. (1999). Competency identification, modeling and assessment in the USA. *International Journal of Training and Development*, 3 (2), 90–105. <https://doi.org/10.1111/1468-2419.00069>
- Schroder, H. M. (1989). *Managerial competence: The key to excellence*. Kendall Hunt.
- Skorková, Z. (2016). Competency models in public sector. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 230, 226–234. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.09.029>
- Spencer, L. M., & Spencer, S. M. (1993). *Competence at work: Models for superior performance*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Wong, S.-C. (2020). Competency Definitions, Development and Assessment: A Brief Review. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 9 (3), 95–114.
- Gribi, A. M. (2021). *The effect of personality on presidential leadership style: A case study of Donald Trump* [Undergraduate thesis, College of Saint Benedict and Saint John's University].
- Kiesling, T., Martin, T. M., & Yasar, B. (2017). The power of signaling: Presidential leadership and rhetoric across 20 years. *Leadership &*

- Organization Development Journal*. 38 (8). 1182-1196.
- Nam, G., & Lee, S. Y. (2021). The characteristics of presidential leadership and their effect on trust in government. *Journal of Policy Studies*. 36 (2). 99-129.
- Burmicky, J., McClure, K. R., & Reeve, W. (2024, September 16). *Study identifies seven competencies presidents need*. Inside Higher Ed. <https://www.insidehighered.com/news/governance/executive-leadership/16/09/2024/study-seven-competencies-presidents-need>
- OECD. (2019). *Innovation skills and leadership in Brazil's public sector*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Leadership for a high-performing civil service*. OECD Publishing.

